

Pannon Egyetem, MFTK
Kari Tudományos Diákköri Konferencia
és
Fiatalkutatók Színrelépése
2012 tavasz

A kínai és az orosz nem az ENSZ-ben:

Nagyhatalmi érdekek Szíriában

UED 439

TARTALOMJEGYZÉK:

Bevezetés	3
Az orosz-szíriai és a kínai-szíriai kapcsolatok története a hidegháborútól az arab tavaszig	5
Ideológiai gyökerek	7
Szíria kapcsolatai a Közel-Keleten	10
A katonai együttműködés	13
Szíria geopolitikai és geostratégiai jelentősége.....	15
Gazdasági tényezők.....	17
Az arab tavasz hatása Kínára és Oroszországra.....	18
Konklúzió.....	22
Irodalomjegyzék.....	24

Bevezetés

Az ENSZ Biztonsági Tanácsában a tagok között 2012. február 4-én szavazás történt, amelynek témája a Szíriában zajló események voltak. A cél egy Aszad-rezsimet elítélő határozat elfogadása lett volna. A korábbi elképzelésektől eltérően ez a határozat nem támogatott volna semmiféle katonai fellépést Szíriában. A tervezettel az Arab Liga is teljes mértékben egyetértett. A szavazás azonban megbukott, köszönhetően az orosz és a kínai vétónak, annak ellenére, hogy a Biztonsági Tanács további tizenhárom tagja a határozat mellett döntött. Az sem segített, hogy a szavazás előtt néhány nappal el-Aszad megindította az addigi legnagyobb katonai offenzíváját a Homsz városában élők ellen, s mintegy 260-an – köztük többségében civilek – a harcok áldozatául estek. Ez azonban nem az első eset volt, hogy Oroszország és Kína vétójoggal élt a szavazás kapcsán, már a 2011-es Szíria-ellenes EU javaslatra is, Moszkva és Peking határozott nemmel válaszolt. A februári szavazás előtt mindkét ország többször is kifejtette álláspontját, miszerint semmiféle rendszerváltást és szankciót nem támogatnak az Aszad-rezsim ellen. A legutóbbi határozatot is túlságosan „elfogultnak” tartották.¹

Az oroszoknak és kínaiaknak ugyanis túlságosan szoros érdeke fűződik az Aszad-rezsim fenntartásában. A dolgozatomban szeretném bemutatni azokat az okokat és érdekeket, amelyek miatt Moszkva és Peking teljes mértékben kiáll Bassár el-Aszad mellett. Fontosnak tartom ezeket az indokokat jobban megvizsgálni, mert kihatással lehetnek nemcsak Szíria, hanem a Közel-Kelet jövőjére is. Ugyanakkor nem könnyű feladat megtalálni az összes indokot. Oroszország esetében még egyszerű a helyzet, hisz világos és egyértelmű jelei és okai vannak, hogy miért áll ki az Aszad-rezsim mellett. Ilyen például Tartusz szerepe az orosz geopolitikában vagy Szíria a legnagyobb orosz fegyverfelvásárló a Közel-Keleten. Ezzel szemben Kína esete jóval árnyaltabb. A felszínen úgy tűnik Peking csak azért támogatta Moszkvát, hogy ne szigetelődjön el az ENSZ Biztonsági Tanácsán belül. Ezt a látszatot erősíti például Yun Sun, egy kínai szakértő, nyilatkozata is: „*Kína vétója megóvta Moszkvát nemzetközi elszigeteléstől... egy szívesség, amit majd egyszer Oroszországnak vissza kell adnia.*”² Kétségtelen, hogy ezzel a ravasz politikai lépéssel a pekingi vezetés maga mellé állította az oroszokat, ám a háttérben ennél komolyabb indokok húzódnak. Az elmúlt évek eseményei, különösen az arab tavasz

¹ Horváth Hajnalka: Újabb kínai-orosz nem a Biztonsági Tanácsban. (2012.02.06.)

http://kitekinto.hu/iszlami/2012/02/06/ujabb_kinai-orosz_nem_a_biztonsagi_tanacsban

² Yun Sun: Syria: What China Has Learned from its Libya Experience. (2012.02.27.)

http://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/apb152_1.pdf

nevezetű jelenség, valamint a Szíriában található kínai érdekek. kényszerítették rá a pekingi döntéshozókat a szíriai vétóra.

A dolgozatomban először bemutatom Kína és Oroszország Szíriával fenntartott kapcsolatának történetét a hidegháborútól kezdődően egészen az 2011-ben bekövetkezett „jázmínos forradalomig”. Ezt követően külön-külön elemzem azokat a politikai, geopolitikai, katonai, gazdasági érdekeket, amelyek miatt 2012. február 4-én a kínaiak és az oroszok nemmel szavaztak az ENSZ Biztonsági Tanácsában. Külön fejezetben taglalom az arab tavasznak nevezett jelenség hatásait is, amelyek szintén hozzájárultak a kínai és orosz vétókhoz.

Végezetül pedig előrevetítem a kínai-orosz- szíriai viszony alakulását a közeljövőben.

Az orosz-szíriai és a kínai-szíriai kapcsolatok története a hidegháborútól az arab tavaszig

Az orosz-szíriai kapcsolat, vagyis inkább a szovjet-szíriai kapcsolat története egészen a hidegháború első évtizedéig nyúlik vissza. 1954-ben Szovjetunió és Szíria megkötötte az első fegyvervásárlási egyezményt. Az 1957-es év mérföldkő volt a szír-szovjet kapcsolatokban, ugyanis a Kreml – a szír-török válságot kihasználva – 98 millió dolláros segítségben részesítette Damaszkuszt. Ez volt az első eset, amikor a Szovjetunió közvetlenül, jelentős pénzüsszeggel egy arab államot támogatott a Közel-Keleten.³

Mivel a Baasz Párt népszerűsége folyamatosan nőtt az ötvenes években, az Egyesült Államok nagyobb figyelmet szentelt az országnak. Ez azonban nem tetszett a szír vezetésnek, mert tartottak egy esetleges amerikai beavatkozástól. Félelmükben három amerikai diplomatát helyeztek vád alá 1957-ben. A vád: puccsot terveztek a szíriai kormány ellen. 1958 létrejött az Egyesült Arab Köztársaság, Egyiptom és Szíria egyesülésével. Ez egy időre megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Damaszkusz és Moszkva között. Ez idő alatt Gamal Abden-Nasszer alakította Szíria külpolitikáját, aki akkoriban gyakran szovjet ellenes retorikát folytatott. 1961-ben egy katonai puccs után Szíria kilépett az EAK-ból, de sokáig nem sikerült a kapcsolatokat újra felvenni Moszkvával. Változást csak a Baasz Párt győzelme hozott 1963-ban. 1970-ben polgárháború tört ki Jordániában, amelybe Szíria is beavatkozott. A szovjet vezetésnek nem nyerte el a tetszését ez a szíriai lépés, mivel tartott az Egyesült Államok beavatkozásától. Ezért a Kreml támogatta a Baasz Párt belső, baloldali ellenzékét és annak vezetőjét, az egykori védelmi minisztert Haféz el-Aszadot. 1970-es vértelen puccs után nem volt nagyobb akadálya a szovjet-szír kapcsolat mélyítésének. Az 1973-ban a Szovjetunió számtalan fegyvert szállított Szíriába, készülve a negyedik arab-izraeli konfliktusra. A háború után egy rövid időre megromlottak a szír-szovjet kapcsolatok. Damaszkusz Moszkva nyomására sem volt hajlandó részt venni az 1973-as genovai konferencián. 1976-ban egy kisebb törés következett be Szíria és a Szovjetunió között, amelynek oka a Libanon elleni szíriai invázió volt. Ugyanakkor nem sokkal később a

³ Galia Golan: Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. Cambridge University Press, 1990. 140 o.

Szovjetunió számára hirtelen megnőtt Szíria jelentősége. Ennek oka az, hogy Egyiptomban Anvár Szadat szakított a Szovjetunióval, s látványosan közeledni kezdett az Egyesült Államok felé. 1980-ban Szíria és a Szovjetunió barátsági és együttműködési szerződést kötött. A szovjetekkel való kibékülés és a viszony rendezése Szíria számára is egyre sürgősebbé vált, mivel az Aszad-rezsim egyre inkább kezdett elszigetelődni a térségben. Irakkal, Szaddám Husszeín hatalomra kerülése óta feszült volt a viszony, a Muszlim Testvériség pedig egyre nagyobb népszerűsége tett szert az országban. Mihail Gorbacsov alatt újabb jelentős előrelépések történtek a szír-szovjet kapcsolatban. 1986-ban, Abdul Halim Khaddam, szíriai alelnök, Moszkvában „a két ország vezetői közt működő bizalomról és stratégiai partnerségről” beszélt.⁴ Lényegében ekkor sikerült a szírek és szovjetek közti problémákat és nézeteltéréseket rendezni, amely később hozzájárult a jó orosz-szír kapcsolatokhoz.

A Szovjetunió bukása után, az orosz Borisz Jelcin elnöksége alatt, ismételten hűvösek lettek a diplomáciai kapcsolatok Damaszkusz és Moszkva között. Szíria, látva a belpolitikai válságokat és zűrzavart Oroszországban, a volt riválisa, az Egyesült Államok felé fordult. Az óvatos nyitást jelzi, hogy Szíria részt vett az első Öböl-háborúban 1991-ben. Elfogadta az idősebb George Bush meghívását az 1991-ben tartott madridi konferenciára, s kezdetét vették az izraeli-szír bilaterális tárgyalások.⁵ Ezután nem sokkal később kiengedték a Libanonban fogva tartott nyugati túszoikat. 2000-ben Bill Clinton és Háfez el-Aszad Genovában találkozott. Ugyanebben az évben halt meg Háfez el-Aszad és helyébe fia Bassár el-Aszad került, aki folytatta apja óvatos politikáját. Ám ez a fajta barátság nem működött sokáig. Damaszkusz és Washington kapcsolatát a 2003-as iraki háború rontotta meg. 2005-ben pedig Oroszország ismét visszatért a Közel-Keletre, ebben az évben ugyanis elengedte Szíria adósságát és szerződést írtak alá a Tartuszban található, egykori szovjet kikötő felújításáról és kibővítéséről. Azóta, egészen 2011-ig szinte zavartalanul fejlődött az orosz-szír viszony, amely a fegyvervásárlásokon kívül már elég komoly gazdasági együttműködéssel is párosult.

Kína kapcsolata Szíriával, Oroszországtól eltérően elég rövid időre nyúlik vissza. A hidegháború alatt Peking mindig is Moszkva-hűnek tartotta Damaszkuszt. 1969-ben történt egy sikertelen kísérlet a kínai-szíriai diplomáciai kapcsolatok elindításáról. Musztafa Tlasz, Háfez el-Aszad személyzeti főnöke, Kínába látogatott. A feleknek sikerült megegyezniük a

⁴ Galia Golan: Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. Cambridge University Press, 1990. 278 o.

⁵ Scott Lasensky: Underwriting peace in the Middle East: U.S. foreign policy and the limits of economic inducements. (2002.03.) <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue1/jv6n1a7.html>

kínai fegyvervásárlásról. Ezt látva a Szovjetunió egy rövid időre leállította a Szíriába történő fegyverszállítást, sőt utasította a Baasz Pártot, hogy vonja vissza az üzletet.⁶ Szíria csupán a hidegháború befejezése után tudta ismét felvenni a kapcsolatait Kínával. Oroszország visszatérése a Közel-Keletre, a kínai-orosz együttműködés és az egyre erősödő Kína végül meggyőzte Damaszkuszt a kínai-szíriai viszony elmélyítéséről. Szíria számára ma már Kína az egyik legfontosabb kereskedelmi partner a világban. Számos kínai üzletember fektetett be a szíriai olajiparba.

A közös történelmi múlton kívül még számos oka volt annak, hogy Oroszország és Kína nemmel szavazott a Szíriát elítélő határozatra. A további fejezetekben ezeket az okokat külön-külön elemzem, s ezáltal átfogóbb képet adok arról, hogy miért is vétózott Moszkva és Peking.

Ideológiai gyökerek

A Szovjetunió számára Szíria példaképnek és mintaállamnak számított a Közel-Keleten. A szocializmus eszméit ebben az arab országban alkalmazták a legsikeresebben, s ez a rendszer még a mai napig is fennmaradt. A sok geostratégiai, gazdasági és katonai előny mellett az ideológiai kapcsolat is fontos tényezőt jelentett Szíria és a Szovjetunió viszonyában.

A Baasz Párt, az Arab Újjászületés Szocialista Pártja 1963-ban választások útján szerezte meg a hatalmat. A Baasz Párt vezetésével létrejött a Nemzeti Haladó Front, amelynek tagja volt az Arab Szocialista Párt, Unionista Szocialista Párt, Kommunista Párt. Habár hivatalosan, az 1930-ban elfogadott alkotmány szerint, többpártrendszer működött Szíriában, a választásokat mindig is a Baasz Párt nyerte meg. A Szovjet Kommunista Párt hamar megtalálta a közös hangot a szíriai Baasz Párttal. Az anti-imperialista és Nyugat-ellenes orientációja azonnal elnyerte a szovjet vezetés tetszését. A Kreml annyira elégedett volt a Baasz Párttal, hogy a Szíriai Kommunista Pártnak megparancsolta a Baasz Párttal való szoros együttműködést és a rivalizálás beszüntetését.⁷

1970-ben a szocialista Baasz Párt baloldali ellenzéke és az alavita szekta tagja, Háfez el-Aszad, egy vértelen puccsban magához ragadta a hatalmat. Ezután Szíria teljes mértékben

⁶ Galia Golan: Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. Cambridge University Press, 1990. 145 o.

⁷ Galia Golan: Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. Cambridge University Press, 1990. 140 o.

elköteleződött a Szovjetunió mellett. Felépítésében, formájában és módszereiben a szovjet kommunista párthoz volt a leginkább hasonlatos, igaz voltak lényeges különbségek is. A Baasz Párt és Szovjetunó között voltak némi súrlódások is, különösen a külpolitika és az ideológiai alapok területén. Michel Aflaq, a Baasz Párt alapítója, ugyanis nem a nyugati típusú kommunizmust vette alapul. Ő szerinte az arab szocializmus:

*„Ha megkérnének, hogy definiáljam a szocializmust, azt mondanám, hogy a szocializmust nem Marx és Lenin munkáiban kell megtalálnunk. A szocializmus az életbe vetett hit és annak a győzelme a halál felett. A szocializmus segítő kezet nyújt az embernek, hogy fejleszthesse tehetségét, élhesse életét.”*⁸

Aflaq nézetét Háfez el-Aszad is átvette. A Baasz Párt és a Kreml között vita tárgya volt még az arab-izraeli konfliktus, a palesztin kérdés és a libanoni polgárháború is. Továbbá Háfez el-Aszad nem mondott le az arab nacionalizmusról sem, ugyanúgy támogatta a Nagy-Szíria elképzelést, mint az elődei.⁹

A Baasz Párt leginkább a társadalmi-gazdasági programjaiban hasonlított a szovjet típusú szocializmushoz. Háfez el-Aszad államosítást hajtott végre, bevezette a kötelező biztosításokat, valamint a különböző öt-hat éves terveket jelentett be a gazdaságban. 1964-ben államosította a nyugati olajvállalatokat, amely nagymértékben hozzájárult a Szovjetunióval való kapcsolat javításához. Üldözte a Muszlim Testvériséget, mecseteket is bezártatott. A szervezet ugyanis jelentős támogatást kapott Szaddám Huszeintől, aki legfőbb ellenfelének a szíriai Baasz Pártot tartotta. 1982-ben a Muszlin Testvériség több bombamerényletet hajtott végre Szíria területén, amelyre válaszként a szíriai légierő bombázta a szervezet központjának számító Hamá városát.

Háfez el-Aszad fontos szerepet szánt a szír médiának, három fő pontban határozta meg feladatát:¹⁰

- A szocialista és nemzeti eszmék terjesztése Szíriában.
- A bel és külföldi közvélemény megnyerése.
- Az emigrációban élő szírek megnyerése

Emiatt erőteljes állami cenzúra működött az országban, minden kiadó, rádió és televízió szigorúan az állam kezében volt, külföldi lapokat is csak a Baasz Párt engedélyével lehetett megjelentetni. A Szovjetunió összeomlása és a keleti blokk felbomlása érdekes módon

⁸ Bassam Tibi: Der wahre imam. Piper. München, 2001. 117 o.

⁹ Ferwagner Péter Ákos: A Nagy-Szíria-terv a hetvenes években. In: *Mediterrán Világ* 2010/13., 13-36 o.

¹⁰ Sayfo Omar: A tájékoztatás Szíriában és a szír közvéleményt döntően befolyásoló fórumok. In: *Kül-Világ*. (2009.03.) 50 o. <http://www.kul-vilag.hu/2009/03/sayfo.pdf>

nem volt jelentősebb hatással a Baasz Pártra, igaz az 1990-es évek végétől egy lassú reformpolitika vette kezdetét az országban. Moszkva továbbra is fontos szövetségeseinek tartotta a Baasz Pártot, függetlenül attól, hogy ideológiailag már nem egy táborba tartoztak.

Valószínűleg az ideológiai hasonlóság fontos szerepet játszhatott a Kínával történő kapcsolatfelvételben. A Kínai Kommunista Párt vonzónak találta a Baasz Párt társadalmi-gazdasági programjait. Alfaq nézetei, majd az Aszad-rezsim óvatos reformjai hasonlóságot mutattak a későbbi, 1979-es, kínai „nagy nyitás” programjaihoz. Szíria esetében azonban sokkal lassabban és kevésbé látványosabban valósultak meg, köszönhetően a Baasz Párton belüli ellenállásnak. Különösen az nyerte el Peking tetszését, ahogyan Háfez el-Aszad évtizedeken át fenntartotta a stabilitást az országban. A stabilitás és a belső nyugalom pedig a kínaiak számára egy nagyon fontos tényező, amikor felveszik egy országgal a diplomácia kapcsolatokat. Szíria vallási és etnikai megosztottsága hasonlóságot mutat Kínáéval. Kínában összesen 56 nemzetiségi csoportot tartanak számon¹¹ A Han nevű nemzetiség alkotja a többséget, de jelentős számú tibeti és ujjur kisebbség van jelen az országban, akikkel az utóbbi időben elég sok problémája akad a pekingi vezetésnek. Szíria ebben a tekintetben mintául szolgálhatna Kína számára.

Oroszország és Kína azért sem szeretné, hogy Szíriába rendszerváltás következzen be, mert ez az ország, amolyan „szocializmus utolsó bástyája” szerepet tölti be a Közel-Keleten. Az arab szocialista mozgalmak sorra megbuktak a hidegháború végén, csupán Szíriában a Baasz Pártnak sikerült valamennyire megtartani a szocializmus arab változatát. Peking és Moszkva számára Szíria a stabilitás szinonimájának számított egészen 2011-ig.

¹¹ Kínai nemzetiségek. (2011.04.14.) <http://hungarian.cri.cn/chinaabc/chapter6/chapter60101.htm>

Szíria kapcsolatai a Közel-Keleten

Szíria nagyon fontos abból a szempontból is, hogy bizonyos országokkal és csoportokkal jó kapcsolatot ápol a Közel-Keleten. Az Aszad-rezsim bukása magával hozhatja Moszkva és Peking külpolitikai stratégiájának újradefiniálását a Közel-Keleten. Szíria ugyanis nem követi a többi arab ország politikáját, jó kapcsolatot alakított ki az olyan terrorista szervezetekkel, mint a Hamász és a Hezbollah vagy Iránt stratégiai partnerének tartja. A moszkvai vezetés számára a legrosszabb lehetőség ugyanis az lenne, hogy Bassár el-Aszad bukásával könnyen kiszorulna a közel-keleti béketárgyalásokról. A Szovjetunió kezdettől fogva szimpatizált és támogatta a PFSZ-t (Palesztin Felszabadítási Szervezetet). A szovjet fegyvereket Szírián keresztül jutatták el a palesztinoknak. Ugyanakkor később verseny alakult ki a szovjet és a szíriai vezetés között, hogy ki tud nagyobb befolyásra szert tenni a PFSZ-en belül.¹² A hidegháború után, egy évtizednyi szünet után, Oroszország ismét aktívan részt vehetett a közel-keleti eseményekben. 2001. október 25-én alapító tagja volt a közel-keleti kvartettnak. Oroszország részvételében leginkább az Izraelben élő orosz kisebbség segédkezett, amely a harmadik legnagyobb etnikummá vált az országban, ugyanakkor nem kis szerepet játszott a palesztin-orosz viszony, akik között rendszerint a szírek közvetítettek.

Továbbá az Aszad-rezsim bukásával megszűnnének a tárgyalások az oroszok és a Hamász, Hezbollah között. Ez pedig az orosz fegyverszállítmányok végét jelentené, hisz Oroszország már az ezredfordulótól kezdve bőkezűen támogatta ezeket a csoportokat. 2006-ban Vlagyimir Putyin a spanyolországi látogatása során, egy újságíró kérdésére válaszolva kijelentette, hogy Moszkva nem tekinti terrorista szervezetnek a Hamászt. A Hamász győzelmét legitimnek tartotta, s 2006.február 9-én a Hamász vezetői Moszkvába látogattak.¹³

¹² Galia Golan: Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. Cambridge University Press, 1990. 121 o.

¹³ Andrey Kolesnikov: The President Tells Shamil Basaev from Hamas. (2006.02.09.)
<http://www.kommersant.com/page.asp?id=648482>

A legutóbbi a 2006-os izraeli-libanoni konfliktus idején a Hezbollah orosz tankelhárító fegyvereket vásárolt Oroszországtól, s vetette be azokat az izraeli harckocsik ellen. A közvetítő fél ismét Szíria volt.¹⁴

Kína még viszonylag új játékos a Közel-Keleten, ezért még nem sikerült stabil partnerségi kapcsolatokat kiépítenie. Kína szeretne ugyanúgy jelen lenni a közel-keleti béketárgyalásokon, mint Oroszország. Ez a lehetőség akkor merült fel, amikor 2006-ban izraeli és palesztin delegáció felkérte Kínát a kvartetthez való csatlakozáshoz. Az ENSZ-ben 2012.február 4-én Kína többek közt azért is szavazott nemmel, mert nem akarta Oroszország pozícióját gyengíteni a térségben. A kínai vezetésnek, akárcsak az oroszoknak, célja az amerikai befolyás csökkentése a Közel-Keleten. Leginkább azokat az országokat próbálja támogatni, amelyeknek konfliktusos az Egyesült Államokkal a kapcsolata. Azonban nem szabad elfelejteni, hogy a kínai külpolitika meglepően pragmatikus. Amennyiben a szíriai helyzet tovább romlik, Peking megváltoztathatja álláspontját az Aszad-rezsimről. Számára az Arab Ligával fenntartott jó viszony sokkal fontosabb Szíriánál.¹⁵ Ezért van az, hogy Kína már teljes mértékben támogatta Kofi Annan tervét, a fegyvertelen szakértők Szíriába való küldéséről 2012 áprilisában, amikor még Oroszország hezitált.

Azonban van egy ország, amely Kínának, Oroszországnak és Szíriának is a szövetségese a Közel-Keleten. Ez pedig Irán. Ha Moszkva és Peking nem is, de a vétőjükkal, a szavazattal nem rendelkező Teherán álláspontját is képviselték Szíria ügyében az ENSZ BT szavazásakor. Iránnak ugyanis nagyon komoly érdekeltségei vannak Szíriában. Irán és Szíria stratégiai szövetségese a Közel-Keleten. Kapcsolatuk nem olyan régre nyúlik vissza, csupán az iráni forradalom kezdetéig. Damaszkusz volt az első, amely elismerte az Iráni Iszlám Köztársaságot. A két ország a hidegháború vége felé hasonló álláspontokat alakított ki több területen, mint például az izraeli-egyiptomi különbélke, libanoni polgárháború vagy Nagy-Szíria koncepciója.¹⁶ Kapcsolatuk fontos eleme volt a vallás is: az alavita kisebbség a síita irányzat gnosztikus irányzatát képviseli. Sokáig folyt a vita a szunnita vallástudósok tagjai között, hogy az alaviták mennyire tekinthetők

¹⁴ Ion Mihai Pacepa: Russian Footprints. (2012.09.24.) <http://www.nationalreview.com/articles/218533/russian-footprints/ion-mihai-pacepa>

¹⁵ Jonas Parelló-Plesner: China and the Arab Spring: External and Internal Consequences and Implications for EU-China Cooperation. (2011.05.) http://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_53_2011.pdf

¹⁶ Csicsmann László: Irán és az arab világ megosztottsága: A közel-keleti hatalmi egyensúly dilemmái: a síita félhold. (2012.04.15.) <http://www.merretartiran.hu/doc/Ir%C3%A1n%20%C3%A9s%20az%20arab%20vil%C3%A1g%20megosztotts%C3%A1ga.pdf> 4 o.

muszlimnak. Az 1970-es évek végén az iráni Músza asz-Szadr muszlimnak nyilvánította őket, s ezzel legitimitást adott a szíriai Háfez al-Aszad elnöknek.¹⁷

Az 1980-ban kitört iraki-iráni háborúban Damaszkusz Teherán mellett állt ki. Ennek oka, hogy Szíriának Irakkal különösen rossz volt a kapcsolata. Szaddám Husszein és az iraki Baasz-párt ugyanis egyedül saját magát tartotta az arab nacionalizmus igaz harcosának. Az iraki-iráni háború kezdetén Damaszkusz a háttérben, majd miután az iraki hadsereg elvágta a Szíriába vezető kőolajvezetékét, nyíltan kiállt Teherán mellett. Irán kezdettől fogva segítette a Hezbollah létrejöttét, a támogatást Szírián keresztül bonyolította le. Hamással Teherán csak a 1990-es évek elején vette fel a kapcsolatot, ám nem kis szerepe volt Damaszkusznak abban, hogy meginduljanak a felek közötti tárgyalások. 2006 óta Irán és Szíria kapcsolata egyre inkább elmélyült. Ebben az évben Irán fegyvereket küldött Szíriának, a Hamásznak és a Hezbollahnak egy milliárd dollár értékben. Az iráni üzletemberek 2008-ban 1,3 millió dollárt fektettek bele a szíriai gazdaságba. A legtöbb pénzt a szíriai építkezési ipar, infrastruktúra és az energetikai szektor kapta. 2010. május 25-én Irán és Szíria közös bankot hozott létre Damaszkuszba. A bank kezdeti tőkéjét 30 millió dollárra becsülték, s a részvények hatvan százalékát Irán birtokolta.¹⁸ Az iráni vezetés számára Szíria jelentősége az arab tavasz során még inkább megnőtt. Bahreinben kudarcot vallott a síita tüntetéssorozat, miután az Öböl Menti Országok Tanácsa megszállta az országot, ezzel is megmentve az országot irányító szunnita kisebbséget. Irán számára egy rendkívüli lehetőség úszott el: egy síita szövetséges állam jött volna létre a Perzsa-öbölben. Irán ezután Szíriára összpontosított. A helyzet ugyanis fordítottja volt a bahreini eseményeknek: Szíriában a szunnita többség lázadt fel a síita vallású kisebbség ellen. Teherán számára rendkívül fontos az Aszad-rezsim fennmaradása: nélküle valószínűleg megszűnne a befolyása a Hamászbba és a Hezbollahba. Az iráni vezetés a szíriai polgárháború kezdete óta minden eszközt megad a Bassár el-Aszadnak. Folyamatosan szállítanak iráni fegyvereket a kormányerőknek, hogy leverjék a szíriai felkelést.

¹⁷ Anoushiravan Ehtesami – Raymond A. Hinnebusch: Syria and Iran. Middle Powers in a penetrated regional system. Routledge. London, 1997. 87-91 o.

¹⁸ Will Fulton – Robert Fasco – Ariel Farran-Wellman : Syria-Iran relations . (2011.09.15.)
<http://www.irantracker.org/foreign-relations/syria-iran-foreign-relations>

A katonai együttműködés

Oroszország mindig is Szíria elsődleges fegyverszállítója volt a modern történelemben. 2010-ben az orosz fegyverkereskedelem 6%-a Szíriába irányult, s az öt legfontosabb orosz fegyvervásárló között az Aszad-rezsim még a mai napig jelen van.¹⁹

Első fegyveres egyezményt még 1954-ben kötötték. 1967 óta folyamatos a szovjet fegyverszállítás Szíriába. Kézfegyverek, páncélosok, repülőgépek, légvédelmi rakéták és haditechnikai eszközök a legfontosabb árucikkek. 1972-ben a szovjet Kirill Mazurov Damaszkuszban tárgyalt egy 700 millió dolláros fegyverszerződésről. Szíriába – készülvén az 1973-as háborúra – állandóan érkeztek a szovjet fegyverek és tanácsadók. Az utóbbiak jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a szír hadsereg modern és taktikailag ütőképes legyen. A szovjet támogatásnak köszönhetően a Jóm kippúri háború idején a szíriai haderő az alábbi mutatókkal rendelkezett:²⁰

- 360 repülőgép, ebből 200 MiG-21-es vadászgép
- 12 SAM-2 és SAM-3-as (föld-levegő) rakétaüteg
- SCUD rakéták szárazföldi célpontok ellen
- Több mint ezer páncélos, ebből 900 darab T-54/55 és pár T-62-es
- Töménytelen mennyiségű kézfegyver és tankelhárító rakéta

A háborús vereség után egy rövid időre megromlott Szíria és a Szovjetunió viszonya, a fegyverkereskedelem egy ideig szünetelt. A következő nagyobb szovjet fegyvervásárlási üzlet Gorbacsov 1986-os nyitása után valósult meg. Itt már nemcsak régi, elavult szovjet fegyvereket kapott a szíriai haderő, hanem a legújabb fejlesztésű SS-21-es ballisztikus és SAM 5-ös légvédelmi rakétákat is. Ugyanakkor a szíriai légierő nagy álma, akkoriban a korszerűnek számító MiG-29-ek megvásárlása megghiúsult, mivel India és Irak ezekért többet fizetett.²¹

A hidegháború után is megmaradt az orosz fegyvertámogatás, bár a 90-es években szintén csökkent a fegyverkereskedelem Szíria és Oroszország között. Egy 2007-es szerződés

¹⁹ Dmitry Gorenburg: Why Russia protects Assad. (2012.01.27.) <http://russiamil.wordpress.com/2012/01/27/why-russia-protects-assad/>

²⁰ Jon D. Glassman: Arms for the Arabs. The Soviet Union and War in the Middle East. John Hopkins University Press, 1975 115 o.

²¹ Galia Golan: Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. Cambridge University Press, 1990. 279 o.

értelmében Szíria partvédelmi, föld-víz rakétákat kapott az oroszoktól. Újdonságként az orosz fejlesztésű Basztyionokhoz Jahonnal, egy szuperszonikus, a hangsebesség kétszeresével repülő, 300 kilométer hatótávolságú, kiválóan manőverező robotrepülőgéppel is ellátták a szíriai haderőt.²² A legutóbbi legnagyobb fegyvervásárlási üzletet 2008-ban kötötte meg Damaszkusz és Moszkva. A szíriai hadsereg végre megkapta a régóta áhított MiG-29SMT vadászgépeket, valamint 36 darab Pantsir S1E légvédelmi rendszert és két Amur-osztályú orosz tengeralattjárót vásárolt meg.²³

A hidegháború során az olcsó, tömegekben érkező orosz fegyverek kiszorították a szíriai piacról a kínai fegyvereket. Ugyanakkor Kína nem is nagyon próbálta meg eladni fegyvereit Szíriának. Ennek oka a megromlott kínai-szovjet viszony volt, s Peking mindig is Moszkva-hű rendszernek tartotta az Aszad-rezsimet. Később pedig Kína az Egyesült Államokkal való jó viszony kialakítása miatt nem szállított fegyvereket Szíriába, sőt 1989-ben Washington nyomására meghiúsult nyolcvan M-9 rakéta eladása. Csupán a Tienanmen-téri események és a Szovjetunió felbomlása után vált lehetővé jelentősebb kínai fegyverexport Szíriába. Ebben az időszakban Szíria nemigen kapott fegyvereket az újonnan létrejött Oroszországtól, hiányát a kínai fegyverekkel próbálta meg pótolni. Kína elsősorban a szíriai hadsereg rakétafejlesztésében segédkezett 1993 és 1996 között. Ez nemcsak fegyverek és technológia megvásárlását jelentette. Szíriai szakembereket, mérnököket képeztek ki Észak-Koreában és Kínában. A ballisztikus program sikeres volt, mivel 2002-ben, a CIA jelentései szerint, Szíria már rendelkezett Scud C-típusú rakétákkal, amellyel könnyen elérhették az izraeli városokat.²⁴

Az orosz fegyverkereskedelem számára szinte létkérdés az Aszad-rezsim túlélése. Mióta a 2000-es évek elején Oroszország visszatért a Közel-Keletre, mint nagyhatalom, újból megindult a fegyverszállítás Szíriába. Oroszország a szíriai polgárháború alatt is jelentős számú fegyverrel látja el a kormányerőket, mivel nem akarja elveszíteni a legfontosabb és leghűségesebb fegyvervásárlóját a Közel-Keleten.

²² MTI: Robotrepülőket szállítottak Szíriának az oroszok. In: *HVG* (2011.12.01.)

http://hvg.hu/vilag/20111201_robotrepulok_sziria_oroszorszag

²³ UPI: Russia defends arms sales to Syria. In: *UPI* (2008.09.29.)

http://www.upi.com/Top_News/2008/09/29/Russia_defends_arms_sales_to_Syria/UPI-28611222726785/

²⁴ Dinshaw Mistry: *Containing Missile Proliferation*. University of Washington Press. Washington, 2003. 106 o.

Szíria geopolitikai és geostratégiai jelentősége

Az orosz külpolitikában Szíriának óriási geopolitikai jelentősége van. Szíria „a termékeny félhold”²⁵ legnagyobb és legnépesebb része. Elhelyezkedésének köszönhetően mezőgazdaságilag az egyik legjelentősebb arab ország a Közel-Keleten. Az ország keleti részében található sivatag alatt jelentős mennyiségű földgáz és kőolajtartalék húzódik. Az országon keresztül folyik az Eufrátesz is. A folyón az Aszad-rezsim egy vízierőművet és egy 630 km² nagyságú víztárolót épített. Szíria geopolitikai jelentőségét a környező országok is növelik. Keleten Irakkal szomszédos, amellyel sokáig különösen rossz volt a viszonya. Többször meg is támadták egymást, legelőször a Jóm kipúrrai háború idején, amikor már vesztesre álltak az arab koalíció csapatai, az iraki és a szíriai hadsereg egymásnak esett. Az első Öböl-háború idején részt vett az Egyesült Államok oldalán az Irak elleni hadjáratban. Szíriától északra Törökország terül el. A törökök NATO tagsága veszélyt jelentett a szovjet flotta számára a Földközi-tengeren. Ahhoz, hogy megosszák a törökök (s a NATO) figyelmét, a Kremlnek szüksége volt Szíriára, hogy nagyobb nyomást gyakoroljanak Ankarára. A szovjet vezetés kezére játszott a szír-török ellentét is. Déli szomszédja Libanon, amelynek belügyeibe Szíria rendszeresen beavatkozott a hidegháború során. A szíriai vezetés Libanonra úgy tekintett, mint Szíria „kistestvére”, s Damaszkusz szerint „*Líbia és Szíria „két állam egy országban.”*”²⁶ Az ország délnyugati részén Izraellel határos. Izrael 1967-ben megszerezte a geostratégiai szempontból kiemelt jelentőségű Golán-fennsíkot a hatnapos háborúban, amely azóta is a fő feszültségforrás Izrael és Szíria között. A Kreml, az Aszad-rezsim által, nyomást tudott gyakorolni Izraelre, közvetve pedig az Egyesült Államokra.

A Szovjetunióknak – geostratégiai szempontból – leginkább Szíria meleg tengeri kikötőire volt szüksége. Az ország több kikötővel is rendelkezett, de a Szovjetunió az akkor kisebb és jelentéktelenebb Tartuszt választotta fő támaszpontjául. 1971-ben Tartuszban szovjet haditengerészeti támaszpont jött létre. Jelentősége 1977 után csak tovább növekedett, amikor Egyiptom megszüntette a szovjet tengerészeti bázist Alexandriában. Szovjetunió összeomlásával a szovjet Mediterrán Flotta megszűnt, hajói a

²⁵ A közel-keleti térségnek az egyiptomi és a mezopotámiai folyami kultúrát összekötő része.

²⁶ Ferwagner Péter Ákos: A Nagy-Szíria-terv a hetvenes években. In: *Mediterrán Világ* 2010/13., 13-36 o. 24 o.

Fekete-tengeri Flotta parancsnoksága alá kerültek. Hosszas diplomáciai tárgyalások után Moszkvának sikerült meggyőznie Damaszkuszt, hogy az orosz haditengerészet tovább üzemeltethesse a tartuszi kikötőt. Szíria végül a hidegháború idején felhalmozott szovjet adósság háromnegyedének elengedéséért cserébe – mintegy 9,6 milliárd dollár – engedélyezte az orosz flotta maradását. Ezenkívül még belegyezett a haditengerészeti bázis fejlesztésébe és kibővítésébe. Az oroszok ma már képesek a nagyobb hadihajóikat és a stratégiai nukleáris tengeralattjáróikat Tartuszban lehorgonyoztatni. Ezzel a lépéssel Oroszország lényegében megkerülte az amerikai rakétaelhárító rendszert, amelyet a NATO Lengyelországban és Romániában telepített. Az orosz flotta részt vett a szomáliai kalózkodás elleni hadműveletekben, a hajók Tartuszból indultak. Legutóbb az orosz Fekete-tengeri flotta, Kuznyecov admirális repülőgép-hordozóval együtt, járt Szíria közelében, figyelmeztetve a nyugati országokat az orosz érdekeltségekre.²⁷

Szíria geostratégiai és geopolitikai jelentőségét a 2009-ben felfedezett Levaiathan nevű földgázlelőhely a Földközi-tenger alján is csak tovább növelte. A becslések szerint 500 milliárd köbméter földgáz található ezen a helyen.²⁸ A terület vitatott tengerhatáron fekszik: Ciprus, Izrael, Libanon és Szíria is igényt tart rá. Izrael, hogy enyhítse energiahordozók iránti függőségét, azonnal megállapodott a ciprusi kormánnyal a közös, amerikai vállalatok által végzett kitermelésről. Törökország szintúgy igényt tart a területre, valamint azt szeretné, hogy az el nem ismert Észak-ciprusi Török Köztársaság is részesüljön a profitból. Oroszország azonban nem szeretné, hogy a térségben földgázkitermelés folyjon, mivel ez konkurenciát jelentene az orosz földgáz számára az Európai Unió földgázpiacán. Ezenkívül még a kőolaj árak is csökkennének, amelynek nemcsak Oroszország, hanem Irán és Venezuela sem örülne túlságosan. A Gazprom nevű orosz óriásvállalat már elkezdett tárgyalni a térségben található amerikai vállalatokkal. Moszkva Damaszkuszon keresztül próbál meg nyomást gyakorolni a térségre, támogatja a Libanon és Szíria tengerhatárokról szóló vitáját.²⁹

²⁷ MTI: Orosz hadihajók cirkálnak majd Szíria partjainál. In: *Kitekinto* (2012.04.13.)

<http://kitekinto.hu/europa/2012/04/13/orosz-hadihajok-cirkalnak-majd-sziria-partjainal/>

²⁸ Imre Keresztes: Tej, méz és gáz. (2011.10.12.)

http://m.hvg.hu/hvgfriss/2011.41/201141_harc_a-foldkozitengeri-szenhidrogenert-tej

²⁹ UPI: Gazprom 'mulls joining Israel's gas boom'. in: *UPI* (2012.03.02.)

http://www.upi.com/Business_News/Energy-Resources/2012/03/02/Gazprom-mulls-joining-Israelis-gas-boom/UPI-44941330720812/

Gazdasági tényezők

A BRIC és a FÁK csoportok országai jelentik Damaszkusz számára a legfontosabb export és importforrást. A szíriai export 38%-ka ide irányul, miközben a Szíriába érkező import 50%-a ebből a két régióból érkezik.³⁰

Oroszország ezek közül a legfontosabb, amelynek már évek óta jelentős gazdasági kapcsolatai és befektetései vannak Szíriában. 2010-ben az orosz gazdaság 1,1 milliárd dollár értékben exportált Szíriába.³¹ Az orosz befektetők leginkább a szíriai infrastruktúrákba, úthálózat fejlesztésébe, energetikába és a turizmusba fektetnek bele. Több orosz nagyvállalat található Szíriában, akik jelentős számú szakemberrel járulnak hozzá az ország gazdasági fejlődéséhez. Ilyenek például az orosz acélgyártásáról híres TMK, gáztermelésben jártas ITERA, Tatfnet nevű energetikai cég vagy az Aeroflot légi vállalat. Az összes vállalat közül a Sztrojtangaz nevű gázvezeték tervező és építő vállalat a legfontosabb, amely megközelítőleg egy millió dollárt fektetett bele a szíriai földgáztermelésbe. Még 2005-ben szerződést írtak alá vállalat vezetői el-Aszaddal a szíriai Homsz várostól 50 kilométernyi földgázlelőhely kitermeléséről. Az arab tavaszig zavartalanul folyt a termelés, becslések szerint mintegy 6 millió köbméter gázt sikerült a Sztrojtangaznak kitermelnie.³² Sok orosz befektetés még csak szerződés formájában létezik, amelyet a közeljövőben szeretnének megvalósítani az orosz üzletemberek. 2010-ben a Rosatom nyilvánosságra hozta terveit, miszerint Szíriában szeretne atomerőművet építeni. Az orosz számítógépiparban egyik vezető Sitroniks vállalat szerződést írt alá a hálózat nélküli internet kiépítéséről Szíriában. 2012 elején a Rusgidro nevű orosz mezőgazdasági cég egy nagy volumenű szerződést írt alá egy öntözőkomplexum kiépítéséről a Tigris folyón, amely nagymértékben felvirágoztatta volna a szíriai mezőgazdaságot. Becslések szerint az Aszad-rezsim bukásával az orosz vállalatok több, mint húszmilliárd dollár bevételtől esnének el.³³

³⁰ DG: trade statics: Syria - Eu bilateral trade and trade with the world. (2012.03.21.)
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113451.pdf

³¹ DG: trade statics: Syria - Eu bilateral trade and trade with the world. (2012.03.21.)
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113451.pdf

³² Anna Shiryayevskaya-Geoff King: Russia's Stroytransgaz Starts Gas Output at Syrian Field. (2008.12.22.)
http://www.stroytransgaz.com/press-center/smi/platts/2008_12_22

³³ Dmitry Gorenburg: Russian interests in Syria. (2012.02.10.) <http://russiamil.wordpress.com/2012/02/10/russian-interests-in-syria/>

A kínai befektetők és vállalatok megjelenése Szíriában viszonylag új jelenségnek számít. Ennek ellenére Kína a szíriai gazdaság legfőbb ellátója lett 2010 év elején. Szíria 2,2 millió dollárnyi értékű árut importált Kínából. Viszont ez a kapcsolat egyirányú, mivel a szíriai export csupán 1%-a jut el Kínába. 2006-ban Kína lett a második legfontosabb befektető Szíriában, Oroszország után. A kínai befektetők a szír textiliparba és turizmusba fektettek bele leginkább. 2005-ben Kína legnagyobb és legjelentősebb olajvállalata, a PetroChina és a szíriai nemzeti olajvállalat hatalmas lépésre szánták el magukat. Egy milliárd dollár értékű szerződést írtak alá, hogy közösen kitermelik a Szíriában található kőolajlelőhelyeket.³⁴

Az Aszad-rezsim bukása jelentős anyagi károkkal és kieséssel járna a kínai és az orosz gazdasági elit számára. Az ENSZ határozat megvétózása okai elsősorban katonaiak és geopolitikaiak voltak, ennek ellenére sem Moszkva, sem Peking nem hagyhatta figyelmen kívül a gazdasági szereplők érdekeit és céljait sem.

Az arab tavasz hatása Kínára és Oroszországra

A 2011-es év váratlan eseményének számít az arab tavasz nevezetű jelenség, amely Észak-Afrikában és a Közel-Keleten még jelenleg is tart. Az országokban uralkodó rezsimeken kívül, a nagyhatalmakat is megdöbbenette ez a folyamat. Az Egyesült Államok aggódott amiatt, hogy befolyása a térségben csökkeni fog, valamint iszlamista erők fogják átvenni a hatalmat az országokban. Habár a megbuktatott Nyugat-barát rendszerek miatt úgy tűnt, hogy az Egyesült Államok (s közvetve Izrael) a „jázminos forradalom” legnagyobb vesztesei, mégis Kínát és Oroszországot sokkal kényelmetlenebbül érintette az arab tavasz. Mindkét ország attól tartott ugyanis, hogy a zavargások és a tüntetések áttérjedhetnek a saját határaikon belülre, jelentős felfordulást hagyva maguk után. Ez leginkább Kína számára lett volna kedvezőtlen, hisz a rendszer elleni tüntetések romboló hatással lettek volna az ország gazdasági mutatóira és nemzetközi megítélésére. Akárcsak az Egyesült Államok, kezdetben mindkét ország csendben figyelte a változásokat, nem vettek fel semmiféle diplomácia kapcsolatot az ellenzéki koalíciókkal.

³⁴ Levant: Syria - China - trade partners. (2012.04.16.)
<http://www.executive-magazine.com/getarticle.php?article=9819>

Kezdetben Moszkva nem aggódott túlságosan az arab tavasz miatt, sőt volt egy-két pozitív hatása Oroszországra nézve. A zavargások és tüntetések miatt csökkent a kőolaj kitermelése és szállítása Észak-Afrikában és a Közel-Keleten. Ez jelentősen megnövelte az orosz kőolaj és földgáz iránti keresletet az Európai Unióban, valamint pozitív hatással volt az orosz gazdaság GDP mutatóira. Az orosz vezetés kezdetben a nyugati kormányok álláspontján volt, sőt együtt is működött velük, mint például Tunézia esetében. Dmitrij Medvegyev orosz elnök 2011. január 26-án Davosban a következőt nyilatkozta a tunéziai események kapcsán: *„A kormányoknak nem szabad a babérjaikon ülniük és nem kellene hátradőlniük a kényelmes székükben, hanem együtt kellene működniük a társadalmakkal, arra való tekintet nélkül, hogy azok hol találhatók: Európában, Afrikában, vagy Latin-Amerikában.”*³⁵ Egyiptom esetében is hasonló véleményen voltak az orosz és nyugati szakértők, ugyanúgy kifejezték a „stabil demokrácia” kialakulása melletti igényüket. Első nézetkülönbségek a nyugati országok és Oroszország között Líbia esetében jelentkeztek. Medvegyev többször is kijelentette, hogy a líbiai polgárháború Kadhafi és „fanatikus” csoportok harcát jelenti, amelyhez a Nyugatnak semmi köze. Vlagyimir Putyin is figyelmeztetett: a *„beavatkozás a szélsőséges iszlamista csoportok győzelmét jelentheti az országban, valamint a nézeteik terjeszkedését a régióban.”*³⁶ Az orosz gazdasági elit is érdekelt volt a Kadhafi-rezim fennmaradásában. Egy 2010-es szerződés értelmében Tripoli 1,8 milliárd dollár értékben vásárolt volna orosz fegyvereket, főleg katonai szállító repülőgépeket és légvédelmi rakétákat. Két milliárd euró értékben az oroszok építettek volna egy ötszáz kilométeres gyorsvasutat Bengazi és Szirt között. Cserébe Oroszország elengedte Líbia hidegháborús adósságát, amely 4,6 milliárd dollárra rúgott.³⁷ Oroszország – Kínával együtt – tartózkodott az ENSZ Biztonsági Tanácsán a líbiai légi tilalom megszavazásától. Ha nyíltan nem is, de hallgatólagosan belegyezett a NATO Líbiába való küldésébe. A líbiai polgárháború végére ismét közeledtek egymáshoz a nyugati és az orosz álláspontok az arab tavaszról.

Az orosz vezetés leginkább attól tartott, hogy a forradalom áttérjedhet Közép-Ázsiára és a Kaukázusra is. Az ex-szovjet tagköztársaságokban magas az iszlám vallásúak száma, s ezen országokban oroszbarát rezsimek uralkodnak, amelyek hasonló

³⁵ Mark N. Katz: Russia and the Arab Spring. (2012.04.12.)

<http://www.mei.edu/content/russia-and-arab-spring>

³⁶ Mark N. Katz: Russia and the Arab Spring. (2012.04.12.)

<http://www.mei.edu/content/russia-and-arab-spring>

³⁷ MTI: Oroszország elengedte Líbia több mint 4 milliárd dolláros adósságát. In: HVG (2008.04.17.)

http://img0.hvg.hu/gazdasag/20080417_orszorszag_libia_4_milliard_adossag

módszerekkel uralkodnak, mint Észak-Afrikában. Közép-Ázsia országai, Moszkva engedélyével és segítségével, már 2011 elején lépéseket tettek egy esetleges forradalom kitörése ellen. Ez az jelentette, hogy szabályozták és felügyelték az internetet, különösen a közösségi oldalakat, mint pl. Facebook és a Twitter. A külföldről érkező híreket cenzúrának vetették alá. Ellenzékieket nem hagyták szóhoz jutni vagy megfigyelés alatt tartották őket. Még az NGO terjedését és a hatáskörét is csökkentették.³⁸

Az arab tavasz Kína külkapcsolatait a Közel-Keleten és Észak-Afrikában kevésbé befolyásolta. Talán csak Líbia esete okozott egy kis problémát a pekingi vezetés számára. Líbiában, az oroszokhoz hasonlóan, a kínaiaknak gazdasági érdekeltségei voltak. A kínai üzletemberek becslések szerint 18,8 millió dollárt fektettek bele közel ötven líbiai nagyberuházásba, köztük a líbiai vasúthálózatba és a szénhidrogéniparba. Kínai szakembereket is küldtek Líbiába és a polgárháború alatt 38000 kínai állampolgárt kellett kimenekíteni az országból.³⁹

Azonban a „jázminos forradalom” a KKP számára sokkal több gonddal járt Kínán belül, mint kívül. 2011 februárjában a Tienanmen térhez közel lévő McDonald’s helyszínén gyülekező, interneten szerveződő tömeg igaz kevesebb volt, s nem jellemezte őket olyan forradalmi hangulat, mint 1989-ben, de a kínai kormány veszélyesnek ítélte az összegyűlt tömeget, s nem sokkal később a rendőrség letartóztatta a jelenlévőket.⁴⁰ Peking megpróbálta az arab tavasz jelentőségét lecsökkenteni, s lehetőleg a legkevesebb információt közölni az eseményekről. Ugyanakkor teljesen elszigetelni nem tudta a kínai közvéleményt, s különösen nehezebb volt a kínai állami médiának magyarázatokat adni az történésekre. Képtelenek voltak megmagyarázni, hogy hirtelen miért szakadt meg az internetkapcsolat Egyiptomban, valamint a kínai média által „amerikai befolyás” alatt tartott tömeg, miért lázadt a szintén Amerika-barát Mubarak-rezsim ellen.⁴¹

Az orosz és kínai érdekek leginkább Szíria esetében találkoztak. Szíriát már a kezdettől fogva a kínaiak és az oroszok is patronálták. 2011 májusában Dmitrij Medvegyev kijelentette, hogy Oroszország nem fogja támogatni a Szíria elleni ENSZ szankciókat.

³⁸ Aigerim Zikibayeva: What does the Arab Spring mean for Russia, Central Asia, and the Caucasus. (2011.09.)

http://csis.org/files/publication/110912_Zikibayeva_ArabSpring_Web.pdf

³⁹ Jonas Parelló-Plesner: China and the Arab Spring: External and Internal Consequences and Implications for EU-China Cooperation. (2011.05.)

http://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_53_2011.pdf

⁴⁰ Mészáros Tamás: Kínát is elérte a forradalom szele. (2011.02.24.)

http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2011/02/24/kinat_is_elerte_a_forradalom_szele/

⁴¹ Perry Link: Middle East Revolutions: The View from China. (2011.02.17.)

<http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2011/feb/17/middle-east-revolutions-view-china/>

2011. június elején pedig Szergej Lavrov, orosz külügyminiszter így figyelmeztetett: „*a nemzetközi közösségnek nem szabad megengednie semmiféle provokációnak, amelynek az a célja, hogy egy rezsimet megdöntsön.*”⁴² Emiatt a 2012. október 5-én tartott ENSZ Biztonsági Tanácsának ülésén Kína Oroszországgal együtt nemmel szavazott egy Szíriát elítélő határozatra, amely gazdasági szankciókat helyezett volna kilátásba. Moszkva sokáig nem is volt hajlandó tudomásul venni a polgárháború tényét az országban. Szergej Lavrov, orosz külügyminiszter csak 2012 novemberében egy sajtótájékoztató során jelentette ki: „*a közel-keleti arab országban már nagyon is polgárháborúra hasonló állapotok vannak kialakulóban.*”⁴³ Ezt azután ismerte el, hogy több katona dezertált a szíriai kormányerőktől és megtámadta az ellenség légierejének hírszerző központját. Az Arab Liga többször felszólította Aszadot a harcok befejezésére. Az Arab Liga ultimátumot küldött Damaszkusznak, amit az Egyesült Államok és az Európai Unió is támogatott, sőt 2012 év elején megpróbálták ezt az ultimátumot ENSZ-határozattá emelni. Az újabb szavazás, mint a bevezetőben olvasható volt, kudarcot vallott. 2012. február 4.-én ismételten vétózott a kínai és az orosz nagykövet. Gennagyij Gagyilov, az orosz külügyminiszter-helyettes szerint a vétó oka az volt, hogy nem szerepelt fegyveres beavatkozást kizáró kitétel, valamint kilátásba helyezték Bassár el-Aszad menesztését, amit Moszkva ugyancsak nem fogadott el.

Kína hasonló módon érvelt. Liu Vej-min – a kínai külügyi szóvivő – szerint az ENSZ-határozat megakadályozta volna a kormányerők és szíriai felkelők közti párbeszédet, valamint indokolatlan nyomást helyezett volna Damaszkuszra.⁴⁴ Kína szerette volna elejét venni bármiféle nyugati katonai beavatkozásnak. A pekingi vezetés számára ugyanis nyugtalanító volt a felfordulás a Közel-Keleten.

Peking szerint 2000 óta a nyugati katonai beavatkozást mindig is anarchia kísérte, destabilizálva a régiót. Itt nemcsak Líbiára kell gondolni, hanem Afganisztánra és Irakra is. A stabilitás a kínai külpolitika egyik alappillére. Kína nem akarta megkockáztatni, hogy Szíria szintén ennek az anarchiának az áldozatává váljon, továbbá ezzel a vétóval megálljt parancsolt a nyugati beavatkozásoknak.

⁴² Mark N. Katz: Russia and the Arab Spring. (2012.04.12.)

<http://www.mei.edu/content/russia-and-arab-spring>

⁴³ MTI: Orosz külügyminiszter: polgárháború lehet Szíriában. In: HVG (2011.11.17.)

http://hvg.hu/vilag/20111117_sziria_polgarhaboru

⁴⁴ MTI: Peking szerint kényszerű volt a szíriai vétó. In: HVG (2012.02.06.)

http://hvg.hu/vilag/20120206_sziria_ensz_bt

KONKLÚZIÓ

Szíriában a helyzet változatlan

A 2012 februárjában tartott ENSZ BT szavazás óta Szíriában nem csitulnak a harcok, a nagyhatalmak között pedig folyamatosak a diplomáciai nyomásgyakorlások, megbeszélések és tárgyalások. Továbbra sem sikerült egy Aszad-rezsimet elítélő határozatot hozni. A kormányerők és a lázadók által alapított Szíriai Nemzeti Tanács között állandóak az összecsapások, a médiában szinte mindennaposá váltak a szíriai polgárháborúról közölt képsorok. Az Arab Liga, az Európai Unió és az Egyesült Államok is tehetetlen, köszönhetően Kína és Oroszország makacs ellenállásának. Ugyanakkor 2012.április 14-én egy kisebb változás állt be. A Biztonsági Tanács elfogadta a 2042-es határozatot, amelynek értelmében hatfős fegyvertelen kéksapkást küldenek Szíriába, akik elemzik az ott kialakult helyzetet. A kormányerők és a lázadók között ideiglenes fegyverszünet állt be, amelyet többé-kevésbé meg is tartottak. A tervezethez Kofi Annan, egykori ENSZ-főtitkár adta a nevét, s a határozat szerint további 250 szakértőt fognak Szíriába küldeni.⁴⁵ Ez a változás annak köszönhető, hogy Moszkva és Peking számára, már egyre inkább kínosabbak lettek a Szíriából érkező hírek a halottak számáról és az Aszad-rezsim által elkövetett atrocitásokról. A politikai elemzők szerint az áldozatok számát, mindkét nagyhatalom számára „nyilvánvalóan már nem lehet szó nélkül hagyni.”⁴⁶ Kína esetében szerepet játszott az is, hogy szeretne továbbra is jó kapcsolatokat ápolni az Arab Ligával, s nem akarja magát teljesen elkötelezni az Aszad-rezsim mellett. Azonban Peking továbbra sem támogat semmiféle katonai fellépést Szíriával szemben, valamint felhívta a nemzetközi közösség figyelmét arra is, hogy tartsák tiszteletben Szíria függetlenségét és a szíriai nép önrendelkezési jogát.⁴⁷

Most még egy keményebb Aszad-rezsim ellenes fellépést az Egyesült Államok sem támogatna, mivel a választások éve van az országban. Ha Barack Obama azt szeretné, hogy újra az Egyesült Államok elnöke legyen, nem engedhet meg magának egy szíriai kudarcot, ugyanis az könnyen republikánus ellenfelének malmára hajtaná a vizet. Továbbá az sem

⁴⁵ Horváth Hajnalka: Tűzszünet szíriai módra. (2012.04.18.)

http://kitekinto.hu/iszlami/2012/04/18/tuzszunet_szir_modra/

⁴⁶ MTI: Szíria-szakértő: nem valószínű, hogy a konfliktus gyorsan megoldódik. In: *Galamus* (2012.04.16.)

http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=131642:sziria-szakert-nem-valoszin-hogy-a-konfliktus-gyorsan-megoldodik&catid=77:kuelfoeldi-hirek&Itemid=114

⁴⁷ MTI: Kína hat pontban oldaná meg a válságot. In: *Kitekinto*. (2012.03.04.)

http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2012/03/04/kina_hat_pontban_oldana_meg_a_sziriai_valsagot/

jelentéktelen érv, hogy az eddigi amerikai (s úgy általában nyugati) katonai beavatkozások Afganisztánban, Irakban, Líbiában és Pakisztánban inkább kudarcnak minősíthetőek, mintsem sikernek.

A jelentős mértékű összefogást nehezíti az a tény is, hogy a Szíriai Nemzeti Tanács közel sem egységes, a vezetőség nem képes kontrolálni minden egyes fegyveres csoportot. Ezen csoportok közül nem egy követ el, a kormányerőkhöz hasonló atrocitásokat Bassár el-Aszadot támogató alavita kisebbség ellen. Ez csak tovább erősíti az alaviták Aszad-rezsim melletti elkötelezettségét, mivel mindannyian attól félnek, hogy el-Aszad bukása után a szunnita többség bosszúhadjáratot indít ellenük.

Oroszország, amelynek kulcsszerepe lehet a szíriai helyzet megoldásában, a jövőben sem lesz hajlandó megváltoztatni a véleményét, s továbbra is elszántan ki fog tartani az Aszad-rezsim mellett. Az orosz vezetésnek túl sok a vesztenivalója Szíria esetében. Bassár el-Aszad bukásával Moszkva elvesztené a leghűségesebb fegyvervásárlóját a Közel-Keleten, csökkenne a befolyása a Közel-Keleten, el kellene hagynia a legfontosabb Földközi-tengeri haditengerészeti támaszpontját, valamint az orosz gazdaság kb. húszmillió dolláros profitját esne el. Oroszország nemcsak a katonai jellegű fellépéseket, hanem a gazdasági szankciókat sem hajlandó megszüntetni Bassár el-Aszad ellen az ENSZ Biztonsági Tanácsában. Már nem sokkal, a 2042-es határozat elfogadása után, bírálta az ENSZ szíriai megfigyelői missziójának „lassúságát”, valamint „külföldi erők” békét akadályozó magatartását.⁴⁸

Az eddigiekből világosan kirajzolódik, hogy a szíriai polgárháborúba történő külső beavatkozás jelenleg nem lehetséges. A szíriai zavargások körül kialakult helyzet ékes bizonyítéka annak, hogy Oroszország meghatározó tényezőként tért vissza a Kelet-Mediterráneum arab térségébe. Nyitott azonban az a kérdés, hogy a nagyhatalmak rivalizálása során milyen irányt vesz a közel-keleti régió fejlődése.

⁴⁸ MTI: Moszkva: lassú a szíriai ENSZ-misszió. In: *FFI*. (2012.04.17.)
http://www.hirado.hu/Hirek/2012/04/17/16/Moszkva_lassu_a_sziriai_ENSZ_misszio.aspx

BIBLIOGRÁFIA

Tudományos monográfiák, tanulmányok:

Csicsmann László: Irán és az arab világ megosztottsága: A közel-keleti hatalmi egyensúly dilemmái: a síita félhold. (2012.04.15.)

<http://www.merretartiran.hu/doc/Ir%C3%A1n%20%C3%A9s%20az%20arab%20vil%C3%A1g%20megosztotts%C3%A1ga.pdf>

Anoushiravan Ehtesami – Raymond A. Hinnebusch: Syria and Iran. Middle Powers in a penetrated regional system. Routledge. London, 1997.

Jon D. Glassman: Arms for the Arabs. The Soviet Union and War in the Middle East. John Hopkins University Press, 1975.

Galia Golan: Soviet policies in the Middle East from World War Two to Gorbachev. Cambridge University Press, 1990.

Ferwagner Péter Ákos: A Nagy-Szíria-terv a hetvenes években. In: *Mediterrán Világ* 2010/13.

Dinshaw Mistry: Containing Missile Proliferation. University of Washington Press. Washington, 2003.

Sayfo Omar: A tájékoztatás Szíriában és a szír közvéleményt döntően befolyásoló fórumok. In: *Kül-Világ* (2009.03.)

<http://www.kul-vilag.hu/2009/03/sayfo.pdf>

Bassam Tibi: Der wahre imam. Piper. München, 2001.

Aigerim Zikibayeva: What does the Arab Spring mean for Russia, Central Asia, and the Caucasus. (2011.09.)

http://csis.org/files/publication/110912_Zikibayeva_ArabSpring_Web.pdf

Internetes szakpolitikai elemzések:

DG: trade statics: Syria - Eu bilateral trade and trade with the world. (2012.03.21.)

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113451.pdf

Dmitry Gorenburg: Why Russia protects Assad. (2012.01.27.)

<http://russiamil.wordpress.com/2012/01/27/why-russia-protects-assad/>

Dmitry Gorenburg: Russian interests in Syria. (2012.02.10.)

<http://russiamil.wordpress.com/2012/02/10/russian-interests-in-syria/>

Will Fulton – Robert Fasco – Ariel Farran-Wellman : Syria-Iran relations. (2011.09.15.)

<http://www.irantracker.org/foreign-relations/syria-iran-foreign-relations>

Horváth Hajnalka: Tűzszünet szíriai módra. (2012.04.18.)

http://kitekinto.hu/islam/2012/04/18/tzszunet_szir_modra/

Horváth Hajnalka: Újabb kínai-orosz nem a Biztonsági Tanácsban. (2012.02.06.)

http://kitekinto.hu/islam/2012/02/06/ujabb_kinai-orosz_nem_a_biztonsagi_tanacsban

Kínai nemzetiségek. (2011.04.14.)

<http://hungarian.cri.cn/chinaabc/chapter6/chapter60101.htm>

Mark N. Katz: Russia and the Arab Spring. (2012.04.12.)

<http://www.mei.edu/content/russia-and-arab-spring>

Keresztes Imre: Tej, méz és gáz. 2011.10.12)

http://m.hvg.hu/hvgfriss/2011.41/201141_harc_a_foldkozitengeri_szenhidrogenert_tej

Andrey Kolesnikov: The President Tells Shamil Basaev from Hamas. (2006.02.09.)

<http://www.kommersant.com/page.asp?id=648482>

Scott Lasensky: Underwriting peace in the Middle East: U.S. foreign policy and the limits of economic inducements

(2002.03.) <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue1/jv6n1a7.html>

Levant: Syria - China - trade partners. (2012.04.16.)

<http://www.executive-magazine.com/getarticle.php?article=9819>

Perry Link: Middle East Revolutions: The View from China. (2011.02.17.)

<http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2011/feb/17/middle-east-revolutions-view-china/>

Mészáros Tamás: Kínát is elérte a forradalom szele. (2011.02.24.)

http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2011/02/24/kinat_is_elerte_a_forradalom_szele/

MTI: Kína hat pontban oldaná meg a válságot. In: *Kitekinto*. (2012.03.04.)

[http://kitekinto.hu/kelet-](http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2012/03/04/kina_hat_pontban_oldana_meg_a_sziriai_valsgot/)

[azsia/2012/03/04/kina_hat_pontban_oldana_meg_a_sziriai_valsgot/](http://kitekinto.hu/kelet-azsia/2012/03/04/kina_hat_pontban_oldana_meg_a_sziriai_valsgot/)

MTI: Moszkva: lassú a szíriai ENSZ-misszió. In: *FFI*. (2012.04.17.)

http://www.hirado.hu/Hirek/2012/04/17/16/Moszkva_lassu_a_sziriai_ENSZ_misszio.aspx

MTI: Orosz hadihajók cirkálnak majd Szíria partjainál. In: *Kitekinto* (2012.04.13.)
http://kitekinto.hu/europa/2012/04/13/orosz_hadihajok_cirkalnak_majd_sziria_partjainal/

MTI: Orosz külügyminiszter: polgárháború lehet Szíriában. In: *HVG* (2011.11.17.)
http://hvg.hu/vilag/20111117_sziria_polgarhaboru

MTI: Oroszország elengedte Líbia több mint 4 milliárd dolláros adósságát. In: *HVG* (2008.04.17.)
http://img0.hvg.hu/gazdasag/20080417_oroszorszag_libia_4_milliard_adossag

MTI: Peking szerint kényszerű volt a szíriai vétó. In: *HVG* (2012.02.06.)
http://hvg.hu/vilag/20120206_sziria_ensz_bt

MTI: Robotrepülőket szállítottak Szíriának az oroszok. In: *HVG* (2011.12.01.)
http://hvg.hu/vilag/20111201_robotrepulok_sziria_oroszorszag

MTI: Szíria-szakértő: nem valószínű, hogy a konfliktus gyorsan megoldódik. In: *Galamus*. (2012.04.16.)
http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=131642:sziria-szakert-nem-valoszin-hogy-a-konfliktus-gyorsan-megoldodik&catid=77:kuelfoeldi-hirek&Itemid=114

Ion Mihai Pacepa: Russian Footprints. (2012.09.24.)
<http://www.nationalreview.com/articles/218533/russian-footprints/ion-mihai-pacepa>

Jonas Parello-Plesner: China and the Arab Spring: External and Internal Consequences and Implications for EU-China Cooperation. (2011.05.)
http://www.ispionline.it/it/documents/Analysis_53_2011.pdf

Yun Sun: Syria: What China Has Learned from its Libya Experience. (2012.02.27.)
http://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/apb152_1.pdf

Anna Shiryayevskaya-Geoff King: Russia's Sroytransgaz Starts Gas Output at Syrian Field. (2008.12.22.)
http://www.sroytransgaz.com/press-center/smi/platts/2008_12_22

UPI: Gazprom 'mulls joining Israel's gas boom'. In: *UPI* (2012.03.02.)
http://www.upi.com/Business_News/Energy-Resources/2012/03/02/Gazprom-mulls-joining-Israelis-gas-boom/UPI-44941330720812/

UPI: Russia defends arms sales to Syria. In: *UPI* (2008.09.29.)
http://www.upi.com/Top_News/2008/09/29/Russia_defends_arms_sales_to_Syria/UPI-28611222726785/

Graham Usher: The Russian no. (2012.02.15.)
<http://weekly.ahram.org.eg/2012/1084/re5.htm>